

Avusturya Eğitim Sisteminde Türk Öğrencilerin Alman Dilinde Sergiledikleri Yetersizlikler

Yunus PINAR

Dr., Viyana Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü
ypinar@anadolu.edu.tr

Öz

Bu makale, derinlemesine bir alan yazın taramasının ürünüdür. Bu tarama değerlendirme makalesinin hedefi PISA (2002; 2006) ve BIFIE (2008) araştırma sonuçlarının ortaya koyduğu: Avusturya'da yaşayan Türk göçmen çocuklarında saptanan Alman dilindeki yetersizlikler ve akademik başarısızlıklar konusunu ve bunun arka planında yatan olası nedenlerini ortaya koymak ve tartışmaya açmaktır. Bu çalışma, Türk göçmen çocuklarında gözlenen akademik yetersizliklerin sosyo-ekonomik ve kültürel arka planını göstermek için kaleme alınan bir girişim olarak da değerlendirilebilir. Makalede, çok dilli çocukların dil edinmede sahip oldukları bilişsel ve sezgisel yetenekleri ile öğrenme ve keşfetmeye yönelik geliştirdikleri motivasyonları dilbilim ve beyin araştırmaları ışığında genel hatlarıyla betimlenecek, son olarak da, çokdilli Türk çocuklarının bu kapasitelerinin değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilecek ve bu yönde çözüm önerileri sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çokdillilik; İkidillilik; Avusturya; PISA Araştırmaları; Türk Öğrenciler; Erken Eğitim.

The Deficiencies of Turkish Students in the German Language within the Austrian School System

Abstract

This article is the outcome of a thorough survey of literature. The aim of this review is twofold: first to show the study results of PISA (2002; 2006), BIFIE (2008) and some other Projects about deficiencies of Turkish students in the German language in the Austrians school system; secondly to discuss some possible causes of this deficiency. The present paper may be seen as an attempt to show the possible socioeconomic and cultural backgrounds of the academic problems of Turkish students in Austria. Throughout this paper we shall also try to show a broad spectrum of the cognitive capacities and intuitive skills and eager to learn and explore of young children in the field of multilingual acquisition in light of neurolinguistics and findings from brain research. In the context of this paper i would like to draw attention to capacities of young Turkish children and try to offer solutions to this problem.

Keywords: Multilingualism; Bilingualism; Austria; PISA Studies; Turkish Students; Early Education.

Giriş

Günümüzde dünya nüfusunun büyük bir kısmı çokdilli ülkelerde yaşamaktadır ve yeryüzünde yaşayan insanların yarısından fazlası birden fazla dil bilmektedir. UNESCO istatistiklerine göre (Petit 2002) dünya nüfusunun %60'ı çokdilli bir çevrede yetişmekte ve bu özellikte insanların sayısı giderek artış göstermektedir (Overmann 2004: 208-213).

Araştırmamızın ekseninde yer alan ülke olan Avusturya'da ise toplum son yıllarda küreselleşmenin ve göç hareketliliğinin bir sonucu olarak epey bir dönüşüm geçirmiştir (Datler v.dğr. 2012: 9). Avusturya İstatistik Kurumu'nun 2013 yılında yayımladığı "Göç ve Entegrasyon" adlı rapor ülkedeki yuva ve kreşlerdeki çocukların dörtte birinin (%26) ana dilinin Almanca olmadığı gerçeğini ortaya koymuştur (Migration & Integration 2013: 42). Viyana'da ise ana dili (ya da ilk dili) Almanca olmayan çocukların oranı %56 civarındadır (Statistik Austria 2011: Kindertagesheimstatistik 2010/11).

2008 yılında Avusturya'da 4,5 ile 5,5 yaş aralığındaki okul öncesi çocuklarıyla yapılan çalışmalarda anaokuluna henüz başlamamış olan Türk göçmen çocuklarının %92,8'inin, başlamış olanların ise % 81,7' sinin Almanca dilinde yetersiz oldukları ve desteğe ihtiyaçlarının olduğu sonucunu doğurmuştur (Migration & Integration 2013: 10). Araştırmamızda bunun olası nedenlerinin neler olabileceği konusunu genel hatlarıyla tartışmaya açacağız. Bununla birlikte, ikidilli yetişen ve potansiyelleri neredeyse hiç değerlendirilemeyen Türk göçmen çocuklarının topluma kazandırılmasının önemine değineceğiz.

Problem Tanımı

PISA (2002 ve 2006) ve BIFIE (2008) araştırma sonuçları, Avusturya eğitim sisteminde yer alan başta Türk göçmen çocukları olmak üzere diğer göçmen çocuklarının Avusturyalı öğrencilere kıyasla akademik ve mesleki hayatta daha başarısız olduklarını göstermiştir. Alanyazında bu akademik ve mesleki yetersizliklerin en önemli nedeni ise göçmen çocukların Almanca düzeylerinin çok düşük olması olarak gösterilmektedir (Krş. Kiziak/Kreuter/Klingholz, 2012: 2). Oysa bu saptama bir nedenden çok, bir sonuca işaret etmektedir. Göçmen ailelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda karşı karşıya oldukları sorunlar, çocukların akademik ve mesleki başarısızlıklarında anlamlı (significant) bir değişken olarak görülmemekte, ya da iyi ihtimalle "dolaylı neden" olarak değerlendirilmektedir. Bu da, sorunun kaynağına yönelik çok yönlü bir bakış açısını köreltmektedir diyebiliriz. İlgili konu, sosyoloji, psikoloji ve eğitim bilimleri gibi birçok disiplini kapsayan çok boyutlu bir sorunsal olarak değerlendirilmek yerine, salt dilbilimin üstesinden gelmesi gereken bir araştırma problemine dönüştürülmektedir. Mevcut sorunsal sadece akademik dünyada değil, aynı

şekilde politik düzlemde de basite indirgenmekte, konu çok boyutlu ve katmanlı bir olgu olarak ele alınamamaktadır.

Bu bağlamda, Avusturya Parlamentosu sorunun anaokullarında dilsel yetersizlikleri olan çocuklara uygulanacak “ücretsiz zorunlu dil desteği” programları ile ortadan kalkabileceği yönünde kanaat geliştirmekte ve daha çok bu istikamette kararlar almaktadır. (BGBl. I Nr. 99/2009). Kuşkusuz bu adımlar sorunun iyileştirilmesinde önemli adımlar olarak düşünülebilir, ancak çocukların dilsel yetersizliklerinin arka planında yatan sosyo-ekonomik ve kültürel nedenlerin araştırılması ve bu yönde geliştirilecek başka çözüm önerilerine de gereksinim vardır.

Araştırmanın Modeli:

“Türk öğrencilerin Alman dilinde sergiledikleri yetersizlikler” ve sorunun olası nedenlerine işaret eden çalışmaların hâlihazırdaki durumunu saptamak amacıyla başta Viyana Üniversitesi Kütüphanesi ve Avusturya Ulusal Kütüphanesi olmak üzere çeşitli kurumlarda yaptığımız alanyazın taramaları, konuyla ilgili mevcut araştırmaların daha çok anaokullarında gerçekleştirilen ve çokdillilik, dil edinimi ve erken dil desteği (Datler v.dğr. 2012) gibi konuları kapsayan nitel araştırmalardan meydana geldiğini göstermiştir. Alanyazın taramasında, ailelerinin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısının Türk çocuklarının akademik başarısıyla olan ilişkisi konusunu irdeleyen nitel araştırma ya da etnometodolojik çalışmalara nadiren rastlanmış olup, bunların da üstü kapalı (implicit) düşüncelerin ötesine geçemediği görülmüştür. Bu makale, başta PISA (2002 ve 2006) ve BIFIE (2008) gibi kuruluşların yaptığı araştırmaların işaret ettiği ve son on yılda giderek tırmanan bir sorun haline gelen: “Avusturya’da öğrenim gören Türk öğrencilerin Alman dilinde sergiledikleri yetersizlikler” konusunu ve bunun arka planında yatan olası nedenleri inceleyen bir tarama değerlendirme (Review) çalışmasıdır. Yapılan alanyazın taramaları, konuyla ilgili bir araştırma boşluğunun (research gap) var olduğunu, sorunun çözümüne yönelik disiplinlerarası araştırma projelerine olan gereksinimin ise devam etmekte olduğunu, göstermektedir.

Bu çalışmanın sınırları içerisinde, Avusturya’da öğrenim gören Türk öğrencilerin Alman dilinin edinimi ve kullanımında ortaya koydukları yetersizliklerin belli başlı nedenlerinin neler olabileceği konusu Türk göçmen ailelerine yönelik mevcut demografik, sosyolojik ve istatistikî araştırmaların ışığında ele alınmıştır. Ulaşılan veriler betimsel bir yolla yorumlanarak, raporlaştırılmış ve çeşitli çözüm önerilerine işaret edilmiştir.

Evren ve Örneklem:

Araştırmanın odağını Avusturya’da yaşayan Türk göçmen aileler ile onların çocuklarına yönelik istatistikî veriler ve çeşitli araştırma raporları oluşturmaktadır.

1. Avusturya'ya Genel Bir Bakış

Avusturya'da yaşayan en büyük üçüncü göçmen toplumu olan Türk göçmenlerinin son yıllarda giderek tırmanan bir ivmeyle; ekonomik, sosyal ve eğitim başta olmak üzere birçok alanda çok çeşitli zorluklarla baş etmek zorunda kaldıklarını görmekteyiz. Çalışmamıza, yarım asrın üzerinde bir süredir Avusturya'da yaşamlarını sürdüren, ülke ekonomisine önemi yadsınamaz katkılar sağlayan Türk göçmenlerinin ve özellikle de onların çocuklarının eğitim alanında baş gösteren sorunlarına değinmeden önce, Avusturya ile ilgili demografik, ekonomik ve siyasal bir takım bilgiler paylaşarak başlayacağız.

Uluslararası Para Fonu'na (IMF) göre Avusturya 2015 yılı için kişi başına Gayri Safi Millî Hâsıla'ya (GSMH) göre refah düzeyi yüksek ülkeler sıralamasında 12. sıradadır ve bunun cari fiyatlarla değerlemesi 52.368\$ civarındadır¹. Türklerin yoğunlukta olduğu (73.205 kişi) Avrupa'nın kültür ve sanat başkenti olarak anılan Viyana, uluslararası danışmanlık şirketi Mercer tarafından yapılan araştırmalarda 223 şehir arasından birçok kez dünyanın en yaşanabilir 1. kenti seçilmiştir (Mercer, 2015).

Avusturya 29 Ekim 2013'de yapılan seçimlerin ardından Avusturya Sosyal Demokrat Parti (SPÖ) ile Avusturya Halk Partisi'nin (ÖVP) bir araya gelmesi ile kurulan büyük koalisyon hükümeti tarafından yönetilmektedir. Ekim 2013'de Avusturya Sosyal Demokrat Partisi SPÖ) %27,1'lik bir oy oranı ile birinci parti seçilmiş ve 52 milletvekili sayısına ulaşmıştır. Seçimde ikinci sırada yer alan merkez sağ parti Avusturya Halk Partisi (ÖVP) ise %23,8'lük bir oy oranı ile 47 sandalye sayısına sahip olmuştur. Üçüncü sırada yer alan Heinz Christian Strache'nin başkanlığını yaptığı ve göçmen karşıtı açıklamalarıyla bilinen aşırı sağ parti Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) %24,4'lük bir oy oranı ile 40 milletvekili sayısına ulaşmıştır (APA Parlament 2013). Ülkede aşırı sağcı parti Avusturya Özgürlük Partisi'nin (FPÖ) özellikle son on yıllık dönemde belirgin bir yükselişi söz konusudur. Fakat başbakan ve SPÖ lideri Werner Faymann ile Başbakan Yardımcısı ve ÖVP lideri Michael Spindelegger'in politik çabaları ile FPÖ'nün iktidar arayışlarının önü kesilmektedir diyebiliriz.

Avusturya çeşitli eğitim olanakları ile dünyanın önde gelen ülkelerindedir. OECD'nin araştırmasına göre (2013: 3) sınıf başına düşen öğrenci sıralamasında ortalama 21 öğrenci ile OECD ülkeleri arasında çok iyi bir konumda yer almaktadır.² Daha doğrusu OECD ortalaması olan "21 sınıf mevcudu" nu korumaktadır. Almanya'nın sınıf başına öğrenci sayısı 22, İspanya'nın 20, Estonya'nın 18, Rusya'nın 16, Danimarka 20, Slovenya 19, şu

¹ Daha fazla bilgi için bkz. Uluslararası Para Fonu resmi internet sitesi raporları, son erişim tarihi: 29.06.2015, <http://www.imf.org/external/index.htm>.

² Bkz. 2013-OECD raporları, son erişim tarihi: 29.06.2015, http://www.oecd.org/berlin/EAG2013_Country_note_%C3%96sterreich.pdf.

sıralar ekonomik kriz içinde bulunan Yunanistan'ın 17, Portekiz ve Çek Cumhuriyeti'nin 20, Türkiye'nin ise sınıf mevcudu ortalaması 26'dır.

Avusturya üniversitelerinin, her ne kadar son yıllarda bir düşüş yaşadığı gözlenirse de, dünya üniversiteleri sıralamalarında epey iyi bir pozisyona sahip olduğu söylenebilir. Viyana Üniversitesi özellikle; sanat, felsefe, eğitim, dilbilimleri gibi beşeri bilimlerin birçok alanında dünyanın önde gelen üniversiteleri arasında yer almaktadır. Uluslararası yüksek öğretim derecelendirme kuruluşu The Times Higher Education'ın (THE) 2014 - 2015 dönemini kapsayan araştırmasında Viyana Üniversitesi sanat ve beşeri bilimlerde dünyanın en iyi üniversiteleri sıralamasında 38. olmuştur³.

Avusturya, 2010 – 2012 döneminde; kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla, ortalama yaşam süresi, yolsuzluk düzeyi, cömertlik ve özgürlükler gibi verilere dayanarak hazırlanan dünya mutluluk endeksinde ise 8. sırada yer almıştır (World Happiness Report, 2013: 22).

Bunların dışında Avusturya çok kültürlü ve çokdilli bir göç ülkesi olarak ön plana çıkmaktadır. Avusturya İstatistik Kurumu raporlarına göre, ülkede 1.543.289 (Avusturya'da yaşayan halkın %18,6'sı) göçmen kökenli yurttaş yaşamaktadır (Statistik Austria & İçişleri Bakanlığı Raporları, 2011: 21). Makalenin başında da belirttiğimiz gibi, Avusturya'da sayıları 183.000'i bulan Türk göçmen nüfusu yaşamaktadır ve bu topluluk; Almanya (220.000), Sırbistan, Karadağ, Kosova (yaklaşık: 209.000) gibi ülkelerin ardından ülkedeki üçüncü büyük göçmen kesimini oluşturmaktadır (Statistik Austria & İçişleri Bakanlığı, 2011: 24).

Buraya kadar olan kısımda Avusturya ile ilgili genel bir izlenim elde etmeye çalıştık. Şimdi sırasıyla: "çokdillilik ve ikidillilik", "Avusturya'da Türk Göçmenler", Türk göçmen çocuklarında gözlenen akademik yetersizlikler " gibi konuları genel hatlarıyla ele alacağız.

2. Çokdillilik – İkidillilik

Çokdillilik⁴ ya da ikidillilik⁵ sadece göçmenlik ya da göç olgusu ile ilişkilendireceğimiz dar kapsamlı sosyolojik bir mevzu değildir. Grosjean 1982 yılında yayımladığı: "Life with Two Languages: An Introduction to Bilingualism" adlı kitabında çokdilliliğin kapsam ve önemini şöyle ifade eder:

"İkidillilik dünyanın hemen hemen her ülkesinde, tüm yaş gruplarında ya da toplumun tüm sınıflarında var olan bir olgudur. Aslına bakarsanız, dünya nüfusunun yaklaşık yarısı ikidillidir" (1982: vii).

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Times Higher Education, En iyi Üniversiteler Sıralaması, <https://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/analysis>.

⁴ multilingualism/Mehrsprachigkeit

⁵ bilingualism/Zweisprachigkeit

Bugün artık dünya nüfusunun büyük bir bölümünün çokdilli ülkelerde yaşadığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda en çok alıntı yapılan örnek: Hindistan'dır. Hindistan Anayasası tarafından tanınan ve güvence altına alınmış 22 farklı dil vardır. Bu dillerden Hindu dili ise resmi ulusal dildir⁶. Avrupa'dan en bilindik örnek ise; Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Reto Romen dillerinin konuşulduğu İsviçre'dir.

Literatüre baktığımızda "çokdillilik" kavramının çok farklı kullanım alanlarının olduğunu görürüz. Çokdillilik kavramı ile: bireysel çokdillilik, bölgesel çokdillilik, toplumsal- ve kurumsal çokdillilik gibi farklı realitelere işaret edilmektedir (Lüdi, 1996). Avrupa Konseyi ise çokdillilik kavramını daha çok: "belli bir coğrafi alanda değişik dillerin varlığı" olarak tanımlamaktadır. Avrupa Konseyi buna ek olarak "çoğuldillilik" (plurilingualism) terimini ortaya atmakta, bununla da bir bireyin birden fazla dil kullanma yeteneği kastedilmektedir.⁷

Breadean-Ebinger (1991: 135) çokdilliliği iki ya da daha fazla dilin anadile yakın bir hâkimiyette aktif ve pasif olarak kullanılması ve farklı konuşma ortamlarında, kişinin bu dilleri değiştirebilme, yeteneği olarak görmektedir. Çokdillilik ile ikidillilik kavramlarının eşanlamlı olarak kullanıldıkları da az rastlanan bir durum değildir. Bazı yazarlar bu kavramların birbirinden ayrılması gerektiğini, çünkü her ikisinin de hem nicel hem de nitel olarak farklı şeyleri anlattıklarını düşünürler. Bausch' a göre (2003: 439) ikidillilik denildiğinde iki dile olan anadil düzeyinde hâkimiyet, çokdillilik denildiğinde ise en az üç dilin bilinmesi anlaşılmalıdır. Ona göre en az üç dil bilen biri "çokdilli" kabul edilebilir.

International Association of Multilingualism kuruluşu ise "ikidillilik" kavramını, "çokdillilik" kavramının özel bir alt formu olarak ele alır (Krş. Ecke, 2009: 139f.). Eğer bölgesel ya da kurumsal çokdillilikten bahsetmiyorsak, vurgu yaptığımız nokta: "bireysel çokdillilik" ise o zaman kavramı birden fazla dil konuşan bireyleri tanımlamakta kullanabiliriz. Eğer bir insanın repertuarında birden fazla dil var ise o kişi "çokdilli"dir demekte herhangi bir sakınca yoktur. Bu anlamda Almanya ya da Avusturya'da yaşayan Türk göçmen çocuklarını: "çokdilli" olarak nitelendirmek isabet olacaktır.

Çokdillilerle ilgili sinirdilbilim alanında yapılan çeşitli araştırmalar çokdillilerin sağ beyin yarımküresinin tekdillilere kıyasla daha aktif bir biçimde faaliyet gösterdiğine dair ipuçları vermektedir. Sussman, Franklin ve Simon'un (1982) yaptığı çalışmalar, ikidillilerde edinilen her bir dilin lokal olarak her iki beyin yarımkürede simetrik olarak temsil edildiğine işaret etmektedir. Bu da şu anlama gelmektedir: Çokdillilerin beyinlerinde daha az diffus aktiviteler (düzensiz, dağınık) izlenmekte, beyin faaliyetleri

⁶ Bkz. Son erişim tarihi: 03.10.2014, <http://india.gov.in/india-glance/profile>.

⁷ Daha fazla bilgi için lütfen bkz. son erişim tarihi: 04.06.2015, www.coe.int/t/dg4/linguistic/division_EN.asp.

kompakt bir yapılanma sergilemektedir (Krş. Franceschini, 2002: 53 f.). İsviçreli Basel Araştırma Grubu'nun yürüttüğü bir diğer araştırmada çokdillğin beyinde nasıl organize olduğu konusu araştırılmış ve bunun için üç dil konuşan çokdilli gönüllü denekler incelenmiştir. Araştırmada tıpta kullanılan Manyetik Rezonans Tomografi yöntemi kullanılmıştır (Krş. Franceschini, 2002: 47). Gönüllü deneklere bir gün önce neler yaptıklarını sırasıyla; adadillerinde, ikinci ve daha sonra da üçüncü dillerinde anlatmaları istenmiş ve anlatılar esnasında beynin faaliyetleri izlemeye alınmıştır (Franceschini, 2002: 47). Elde edilen görüntüler, erken yaşta birden fazla dil edinen bireylerin beyinde, geç yaşta dil edinen bireylerle kıyasla özellikle beynin ön frontol lobunda (serebral korteksin ön kısmında) farklı aktivasyon desenlerinin izlendiğini göstermiştir (Franceschini, 2002: 53 f.). Erken yaşta birden fazla dil öğrenen çok dillilerin beyinlerinin genel görünümüne bakıldığında ikinci ya da üçüncü dillerini konuştuklarında daha az kimyasal reaksiyon izlendiği görülmektedir. Bu da, yukarıda da ifade edildiği, çokdillilerin dilden sorumlu beyin alanlarında kompakt ve ergonomik bir yapının var olduğu anlamına gelmektedir. Bu bilgiler ışığında, Franceschini, (2002: 59) ve De Bleser (2006: 56) gibi araştırmacılar dillerin edinimine yönelik "network"ün (ağ) erken çocukluk döneminde tesis edilmesinin, takip eden başka dilleri edinme ya da öğrenmede pragmatik olabileceği düşüncesinden hareket etmektedirler. Çocukluk döneminde edinilen her bir dil için beynin aynı ya da benzer edinim stratejileri geliştirdiği, çocukların yeni bir dil edinirken zorlanmadıkları ifade edilmektedir.

3. Avusturya'daki Türk Göçmenler

Yukarıda yer yer Avusturya'daki göçmenlere ait demografik bilgiler vermiştik. Burada daha çok onların ekonomik ve sosyal konumlarına değinmeye çalışacağız. Avusturya'da 2008/2010 döneminde nüfusun %12'si yoksulluk sınırında, %6'sı da yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürmektedir. Bu son oranın %25'ini ise göçmenler oluşturmaktadır. Yoksulluk riski Yugoslavya'dan ayrılan ülkelerin vatandaşlarında sık görülen bir durum iken, risk en çok Türk vatandaşlarını kapsamaktadır (Migration & integration.zahlen.daten.indikatoren, 2010: 12).

Avusturya'da 2011'de kişi başına düşen konut yaşam alanı 44m² dir. Yugoslavya'dan ayrılan ülke vatandaşlarının kişi başı ortalama yaşam alanları ise yine metrekare cinsinden 26'dır. Türk vatandaşlarının yaşam alanları ise kişi başı ancak 20m² civarındadır (Migration & integration.zahlen.daten.indikatoren, 2010: 13).

Konut maliyetlerinin (kira, aidat, su gibi) hane gelirine oranına baktığımızda, göçmenlerin pekte iç açıcı bir durumda olmadığını görürüz. Avusturya'da 2008-2010 döneminde nüfusun %18'inin aylık gelirinin dörtte birini konut maliyetleri için kullandığı görülmektedir. Bu durum yine Türk göçmenler açısından daha vahim bir hal almaktadır. Türk vatandaşları hane

gelirlerinin yaklaşık %44'ünü konut giderleri için kullanmaktadırlar (Migration & integration.zahlen.daten.indikatoren, 2012: 14).

Avusturya'da yaşayan yaşları 25 ile 64 arasında değişen Türk göçmenler arasında üniversite mezunu oranının %3,6 civarında seyrediyor oluşu dikkat çekicidir. Bundan daha da dramatik olan Türk göçmenlerden %68,3'ünün zorunlu eğitimin ötesinde bir okul okumamış olmalarıdır (Migration & integration. zahlen. daten. indikatoren 2010: 46).

Kaynak: Statistik Austria migration & integration. zahlen.daten.indikatoren 2010

Grafik 1: Yaşları 25-64 arası değişen Türk göçmenlerin eğitim seviyesi

Bunların dışında, 2010 yılı verilerinden hareketle, Avusturya'daki Türk kadınlarının ancak %39'unun (bu oran Avusturyalı kadınlarda %66) çalışma hayatına katıldığı görülmektedir (Migration & integration. zahlen. daten. indikatoren 2010: 11).

Türk ev hanımlarının %44'ünün çok az Almanca bildikleri (neredeyse hiç), sadece %12'sinin çok iyi dil bilgisine sahip oldukları görülmektedir (Ulram, 2009: 14). Buna göre Türk ev hanımlarının %88'inin Almanca ile öyle ya da böyle bir sorunu olduğunu, dile tam anlamıyla hâkimiyetlerinin olmadığını söylemek mümkündür. Yaklaşık olarak %76,4'ünün zorunlu eğitimin dışında okul okumadığı (Migration & integration. zahlen. daten. indikatoren, 2010: 47) Türk göçmen kadınlarının büyük bir çoğunluğu ne yazık ki dört duvar arasında pasif bir hayat sürmektedirler. Son on yılda bu tablo ile ilgili okuyucuya ipucu verecek çalışmalar yapılmıştır. Ocak 2009'da Avusturya'da iki dilli (Türkçe, Almanca) araştırmacılar tarafından 508 Türk vatandaşı ile yapılan telefon görüşmelerinde, anket katılımcıların %76'sının neredeyse her gün kesintisiz Türk televizyon kanallarını dizi ve yarışma programlarını takip ettikleri sonucunu doğurmuştur (Ulram, 2009: 58).

4. Türk Göçmen Çocuklarında Gözlenen Dilsel Yetersizlikler

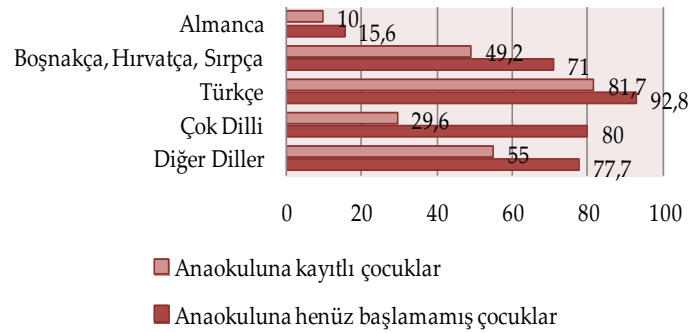
2006 yılında yapılan PISA araştırmasından elde edilen veriler: Avusturya'da yaşayan göçmen öğrencilerin matematik, fen bilimleri ve okuma becerilerinde Avusturyalı öğrencilere kıyasla düşük performans

gösterdikleri sonucunu ortaya koymuştur. Çeşitli araştırmalara göre göçmenler arasında Türk öğrencilerin en düşük seviyede oldukları anlaşılmaktadır (Suchaň, Birgit v. dğr. 2009).

2008 yılında Avusturya'da 4,5 ile 5,5 yaş aralığındaki okul öncesi çocuklarıyla yapılan çalışmalarda anaokuluna henüz başlamamış olan Türk göçmen çocuklarının %92,8'inin, başlamış olanların ise % 81,7' sinin Almanca dilinde yetersiz oldukları ve desteğe ihtiyaçlarının olduğu sonucunu doğurmuştur (BIFIE 2008).

Grafik 3: Almanca dilinde yardıma gereksinim duyan Çocuklar 2008

Buna göre Avusturya'da anaokuluna devam eden çocuklardan anadili Almanca olan çocukların %10'unun kendi dillerinde yetersizlikler sergiledikleri, buna karşın Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça konuşan çocukların neredeyse yarısının dilsel yetersizlikler gösterdikleri, anadili Türkçe olan çocukların ise %81,7' lik gibi önemli bir oranla dilsel yetersizliklere işaret ettikleri görülmektedir.

Bir başka çarpıcı ve dikkat çekici sonuç, Türk öğrencilerinin ilkökul sonrasında kayıt yaptıkları okul türünde kendini göstermektedir. 2008/2009 öğretim yılında Türk öğrencilerin %5,5'inin Sonderschule'ye yani özel eğitim okullarına kayıt oldukları anlaşılmaktadır (Migration & integration.zahlen.daten.indikatoren, 2010: 42). Bu okullar bedensel, zihinsel, duygusal veya sosyal yönden öğrenme engelli öğrenciler için açılan okullardır. Öğrenme engeli nedeniyle normal okul ortamında başarı gösteremeyen öğrenciler bu okullarda öğrenimlerini sürdürür. Gerçekten de oranın yüksekliği kayda değerdir. Birçok yazara göre bu tür sorunların ve akademik yetersizliklerin arkasında, bu çocukların Alman dilini öğrenme ve kullanabilme hususunda sergiledikleri yetersizlikler konusu yer almaktadır (Stanat/Rauch/Seigeritz, 2010).

Oysa çalışmanın giriş bölümünde de ifade ettiğimiz gibi, bu tür saptamalar bir nedenden çok, bir sonuca işaret etmektedir. Çocukların sergiledikleri dilsel ya da daha genel anlamda akademik yetersizlikler konusunda 3. bölümde genel hatlarıyla aktarmaya çalıştığımız; ailelerin sosyal, kültürel ve

ekonomik yapısının önemli bir rol oynayabileceği gözden kaçırılmamalıdır. Annelerin düşük eğitim düzeyleri, Almanca bilmemeleri, çok çocuk yetiştirmenin üzerlerinde yarattığı baskı, sosyalleşme imkânlarının zayıflığı, ekonomik zorluklar gibi etmenler annenin çocuğun sosyal, duygusal ve dilsel gelişiminde sahip olduğu kurucu rolünü tam olarak yerine getirememesine yol açabilir. Başka bir deyişle, annenin yaşadığı her türlü huzursuzluk, kendini topluma ait olarak hissedememe (aidiyet duygusundan yoksunluk), kendini ifade edememenin yarattığı özgüven eksiklikleri vb. çocuğa yansiyabilmektedir. Diğer yandan, anne üzerindeki mevcut sosyal, ekonomik ve psikolojik baskılar çocuk ile anne arasında sağlıklı bir etkileşimin ve içsel bir bağın tesis edilmesini de güçleştirebilir. Bu da, çocukların içine kapanmasına, dilsel, bilişsel ve duygusal gelişimlerine ket vurabilecek bir dizi soruna da yol açabilir.

Çocukların dil edinimleri, onların yetiştirilmesinden ve bakımından sorumlu en önemli aktörlerden biri olan annesi ile aralarında gerçekleşen diyaloga dayalı etkileşim (interaction) ile (örn: oyunlar, masallar, tekerlemeler vb.) ilerlemektedir (Bruner, 1987: 32, 74). Bu düşünceye paralel olarak Tomasello, anne-çocuk etkileşiminin çocuğun dil gelişiminde önemli bir rol oynadığının altını çizmekte, anneleri ile daha nitelikli zaman geçirme şansına sahip olan çocukların diğer yaşlılarına kıyasla daha zengin bir kelime dağarcıklarına sahip olduklarını vurgulamaktadır (Tomasello, 2003: 65). Türk göçmen çocuklarına geri dönersek, çocukların salt Almanca dilinde değil, aynı zamanda kendi anadilleri olan Türkçede de yetersiz olduklarını görürüz. Dramatik bir biçimde Avusturya'daki Türk göçmen çocuklarının yaklaşık %85'i kendi anadillerinde de (daha çok okuma ve yazma becerileri noktasında) desteğe gereksinim duymaktadır (Die Presse, 2012). De Cillia'nın (2013) da ifade ettiği gibi, çocukların kendi anadillerini sağlam bir zemine oturtamamaları ve anadillerini yeterince öğrenememeleri, onların Almancayı da yeterince öğrenememelerine neden olmaktadır.

Son yıllarda yapılan çeşitli araştırmalar, çocukların duygusal gelişiminin ve duygusal anlamda iyilik halinin onların bilişsel gelişim ve dilsel gelişimini de olumlu anlamda etkilediğini göstermiştir (Krş. Lüdtke, 2012: 8f.) Lüdtke ile paralel bir biçimde: sinirbilim alanında Damasio'nun (2002: 23-51) yaptığı çalışmalar, eğitim bilimlerinde: Dörr ve Göppel (2003), Salzberger-Wittenberg (2002), Datler (2009; 2013) ya da Huber (2006) gibi isimlerin yaptığı bir dizi çalışma duygusal faktörlerin bilişsel gelişim ve dilsel gelişim üzerinde kurucu bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Buraya kadar, çocukların dilsel gelişimlerinde annenin rolü ve duygusal faktörlerin önemine işaret ettik. Çalışmanın devamında, çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin niteliği, dile ait girdinin kalite düzeyinin dilsel gelişim ile olan bağıntısı konusuna eğileceğiz.

Yukarıda yer yer, çocukların evlerinde ciddi anlamda televizyona maruz kaldıklarını, Türk göçmen ailelerin %76'sının neredeyse her gün kesintisiz

Türk televizyon kanallarını dizi ve yarışma programlarını takip ettiklerine dikkat çekmiştik (Ulram 2009: 58). Ailelerdeki bu davranış biçiminin özellikle küçük çocukların dilsel, bilişsel ve duygusal gelişimlerine ket vurabileceği (burada televizyona ne kadar süreyle maruz kalındığı da önemli olmakla beraber) olasılık dâhilindedir. Medya pedagojisi alanında yapılan çalışmalarda, başta televizyon olmak üzere, akıllı telefon ya da bilgisayarların eğitim amaçlı kullanılsa dahi soğuk bir iletişim aracı olmanın ötesine geçemeyeceği, bunların asla basılmış bir kitabın yerini tutamayacağı vurgulanmaktadır (Meder, 2007: 59f.).

Özellikle televizyonlar, sanılanın aksine çözünürlüğü (dpi/dots per inch) ve ses kalitesi çok yüksek teknolojik ürünler değildirler (Meder, 2007: 59). Televizyonlar, sıcak bir iletişim aracı olan ve dolaysız olarak çocuğun algılarına hitap eden bir kitap, dergi ya da tahta bir oyuncağın çözünürlüğü ile mukayese edilemez (Swertz, 2000). İletişim açısından ya da pedagojik açıdan bakıldığında da televizyon tek taraflı monolog yapısı nedeniyle sosyal etkileşimin yerini tutamaz. Çocuğun; anne, baba, kardeş ya da akranları ile olan etkileşim deneyimindeki didaktik yön televizyonun ona verebileceğinden çok daha fazlası olmak durumundadır. Bu bakımdan çocuklar, Platon'un mağara benzetmesinde tasvir edilen (Reichenbach, 2007: 30), elleri ayakları zincirli, nesnelere gölgelerini izleyen ve fakat güneş ışığından bihaber tutsaklara dönüştürülmekte, yüzlerini gün ışığına (örneğin: anne) çevirememektedir.

Çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin niteliği, dile ait girdinin (input) kalitesi ve 1970'lerden günümüze dil edinimindeki temel rolünün kabul edildiği "sosyal etkileşim" ve "duygusal faktörlerin" önemi dikkate alınmak durumundadır (Krş. Bruner, 1987; Tomasello, 2003; Bickes, Pauli, 2009, Datler v.dğr. 2012).

Anaokullarında dilsel yetersizlikler gösteren çocuklara uygulanan ücretsiz zorunlu dil desteği programları (BGBl. I Nr. 99/2009) sorunun çözümü noktasında iyileştirici ya da onarıcı bir yol olarak görülebilir, ancak tek başına etkili olması da beklenmemelidir. Çalışmanın devamında, dilsel yetersizliklerin üstesinden gelme noktasında çeşitli öneriler sunmayı deneyeceğiz.

5. Dilsel Yetersizliklerin Üstesinden Gelme, Soruna Yönelik Mevcut Girişimler ve Öneriler

Öncelikle Avusturya'da dil anlamında yetersizlikler sergileyen ve daha sonra akademik hayatta var olamayan ve sistem içinde eriyip giden başta Türk çocukları olmak üzere diğer göçmen çocuklarının ciddi bir kısmını içine alan bu durum çok katmanlı, çok nedenli, çözümü de kolay olmayan bir sorun olarak algılanmalıdır. Ben, gerek Avusturya İstatistik Kurumu'nun, gerek PISA araştırmalarının, ya da BIFIE gibi kuruluşların yaptıkları çalışmalardan çıkan sonuçlarla beraber bilim insanlarının

araştırmalarının da dikkate alınması gerektiğinin altını çizmek isterim. Öte yandan eğitim düzeyi, meslek, gelir vb. anlamda epey homojen özellikler sergileyen Avusturya'daki Türk göçmenlerin ve onların çocuklarının yaşadığı bu tür sorunların çözüleceği, çözüme kavuşturulacağı düşüncesini taşımaktayım. Yine, yukarıda çeşitli istatistikî veriler aracılığıyla işaret etmeye çalıştığımız Türk göçmen ailelerinin karşı karşıya oldukları çeşitli ekonomik, sosyal, kültürel ve barınma gibi birçok alandaki zorlukların bütüncül bir yaklaşımla aşılabileceğini söyleyebiliriz. Avrupa'nın refah düzeyi en yüksek ülkelerinden biri olan Avusturya'da problemin çözümüne yönelik atılacak, kapsayıcı ve kucaklayıcı politik adımlar ve çeşitli iyileştirmeler ile uzun vadede de olsa olumlu geri dönüşler alınabilir.

Dil öğrenmek daha doğrusu dili edinmek için olağanüstü yeteneklerle donatılmış göçmen çocukları, ne yazık ki adeta gözden çıkarılmaktadır. Oysa bakın başta; dilbilim, beyin araştırmaları, eğitim bilimleri ve psikoloji olmak üzere birçok alanda yapılmış araştırma çocukların erken yaşlarda bilişsel ve duygusal gelişimleri noktasında desteklenmesi durumunda dil edinimi, sosyal uyum gibi konularda daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur (Bertelsmann-Vakfı "Çocuklar ve erken destek" Projesi; Allemann-Ghionda 1999; Lanfranchi, 2002).

Ve esasen PISA araştırmasından epey önce bilim dünyası Almanca'nın edinilmesi hususunda çocukların yeteri kadar desteklenmedikleri konusunun altını çizmişti (Krs. Kiziak/Kreuter/Klingholz, 2012: 2). Fakat ancak son on yılda ortaya çıkan olumsuz PISA sonuçlarının ardından okul öncesi çocukların ilk ve ikinci dil edinimi alanlarında pedagojik olarak desteklenmesinin önemi konusu siyaset, basın ve ilgili kamu kuruluşlarının görüş alanına girdi (Datler v.dğr., 2012: 13).

Okul öncesi dönemi çocukları genellikle zahmetsizce üç dili aynı anda paralel bir biçimde edinebilecek potansiyellere sahiptirler. Sahip oldukları öğrenme şevkleri ve sezgisel yetenekleri onların bu süreçteki en itici güçleri olarak düşünülebilir (Krs. Oksaar, 2000: 8 f.). Anaokullarında dil öğrenme büyük bir şans olarak görülebilir, çünkü çocuklar bu dönemde dil ediniminde hassas bir süreçten geçmektedirler. Çeşitli çalışmalar, çocukların sesleri yetişkinlere kıyasla daha iyi taklit edebildiklerini göstermiştir. Bu gün artık net bir biçimde dört ile sekiz yaş arasındaki çocukların yabancı bir dili iyi ve mükemmel bir telaffuz ile edindiklerini bilmekteyiz (Jung, 2012: 300f.).

Çocukların dilsel olarak erken yaşlarda desteklenmeleri konusunda kurumsal olarak en önemli rolü şüphesiz kreş ve anaokulları oynamaktadır. Bu kurumlarda yeni bir dil sistemi ile karşı karşıya gelen göçmen çocuklarının bilişsel ve duygusal gelişimlerine paralel olarak dilsel gelişimlerinin de desteklenmesi onların ileriki akademik hayatlarında sergileyecekleri başarıların teminatı olacaktır diyebiliriz. Öte yandan, Ailelerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü, Almanca bilmemeleri ve baş etmekte zorlandıkları ekonomik zorluklar çocukların akademik

yetersizliklerini tetikleyen faktörler olarak görülmelidir. Türkçe bilen nitelikli rehber ve psikolojik danışman, pedagoğ ya da sosyologlar aracılığıyla aileler bilgilendirilmeli, ebeveynlerin çocukları ile daha sağlıklı köprüler kurabilmesi için danışmanlık hizmeti verilmelidir. Bu noktada eğer personel darboğazı yaşıyor ise Türkiye’den gelen öğrenci potansiyeli değerlendirilebilir. Avusturya’daki üniversitelerde 2013-2014 öğretim yılında çoğu Türkiye’den gelmiş kayıtlı Türk öğrenci sayısı 4114’tür (BM.WFW, Wintersemester, 2013).

Uzunca bir süre Avusturya’daki göçmen çocuklarına yönelik elimizde nitel araştırmaya dayalı neredeyse hiç bir araştırma yoktu. Bugün artık Avusturya’da Türk göçmen çocukların anaokullarında Almanca dilini edinirken neler deneyimledikleri, ne tür zorluklar yaşadıkları, anaokulu öğretmenleri ve diğer yaşlıları ile ne tür bir etkileşim içinde oldukları hususunda örnek olay çözümlerini (vaka analizleri) içeren disiplinlerarası araştırma projelerine ağırlık verilmeye başlanmıştır (Polzer, 2012; Pınar, 2015). Bunlardan bir tanesi 2010’da Viyana Üniversitesi’nde yürütülmüş: “Spracherwerb und lebensweltliche Mehrsprachigkeit im Kindergarten” – Anaokulunda dil edinimi ve yaşam dünyasal çok dillilik – adlı (Datler v. dğr., 2012) disiplinlerarası bilimsel araştırma projesidir. Bu tür araştırmaların sayısının artması ve araştırmalardan gelecek çeşitli veri ve ipuçları ile çözüm önerileri de çeşitlenecektir. Bundan sonra yapılması gereken yegâne şey de politikacıların çözüme yönelik somut adımlar atması olacaktır.

Kaynakça

- Adolphs, R. Tranel, D. Damasio H. (2002). Neural Systems for Recognizing Emotion from Prosody. *Emotion* 2: 23-51.
- Allemann-Ghionda, C. (1999). Schule, Bildung und Pluralität. Sechs Fallstudien im europäischen Vergleich, Bern: Peter Lang Yayınevi.
- APA Austria Presse Agentur, erişim tarihi: 30.06.2015, <http://www.apa.at/>.
- BGBl. I Nr. 99/2009, Vereinbarung gemäß Art. 15a B-VG über die Einführung der halbtägig kostenlosen und verpflichtenden frühen Förderung in institutionellen Kinderbetreuungseinrichtungen. (Anaokullarında yarı zamanlı ücretsiz ve zorunlu dil desteği programlarının yapılandırılmasına yönelik kanun Maddesi), erişim tarihi 11.09.2015, http://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXIV/I/I_00205/fname_158759.pdf.
- BM. WFM. 2013, erişim tarihi 09.09.2015, [file:///C:/Users/user/Desktop/Fact Sheet 08 Internationale Studierende in Osterreich%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Desktop/Fact Sheet 08 Internationale Studierende in Osterreich%20(1).pdf).
- Bausch, Karl-R. (2003). Zwei- und Mehrsprachigkeit: Überblick. *Handbuch Fremdsprachenunterricht*, Bausch, Christ, Krumm (Eds.), (Tübingen, Basel: : 4. gözden geçirilmiş basım), s. 439-444.
- Bickes, P. ve Pauli, U (2009). *Erst- und Zweitspracherwerb: Eine Einführung*. Paderborn: Wilhem Fink Verlag.
- BIFIE (2008). *Sprachstandsfeststellungsbogen für 4- bis 5-Jährige ohne institutionelle Bildung und Betreuung im Rahmen eines halbtägigen Schnuppertags im Kindergarten*, Viyana: Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur.
- Bradean-Ebinger, N. (1991). Sprachkontakte und Zweisprachigkeit in Fennoskandinavien. Soziolinguistische Aspekte der Zweisprachigkeit im nördlichen Areal. Budapeşte: *Akademiai-Studies in Modern Philology*; 8.
- Bruner, J. (1987). *Wie das Kind sprechen lernt*. Bern: Hans Huber Verlag.
- Council of Europe. Avrupa Konseyi, erişim tarihi 29.06.2015, http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/division_EN.asp.
- Datler, W. (2009). Frühförderung als Beziehungsförderung: Zur Bedeutung mentaler Prozesse für heilpädagogisches Handeln. In: Strachota, A., Biewer, G., Datler, W. (Eds.): *Heilpädagogik: Pädagogik bei Vielfalt. Prävention - Interaktion - Rehabilitation*. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 23-37.
- Datler, W., De Cillia, R., Garnitschnig, I. v.dğr. (2012). Abschlussbericht (Proje Raporu). Forschungsprojekt Spracherwerb und lebens-weltliche

Mehrsprachigkeit im Kindergarten, Viyana: Avusturya Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Datler, W. (2013). Emotion und Beziehung als Motor von Entwicklung. In: Seibel, K., Küchler, F. v., Ploch, B. (Eds.): *Wie Kinder lernen. Gemeinsame Grundlagen wirksamer Förderung in Kita und Grundschule: Konzepte und Perspektiven für die Praxis*. Offenbach: Lernen vor Ort, 36-47.

De Bleser, Ria/Paradis, Michel (2006). Mehrsprachigkeit macht schlau. In: *Gehirn & Geist. Spektrum der Wissenschaft*, Heidelberg, 6/2006, 54-57.

De Cillia, R. (2013). Spracherwerb in der Migration. Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. *Informationsblätter des Referats für Migration und Schule*, Nr. 3/2013.

Die Presse. "Migranten verlernen ihre Erstsprache" (24.06.2012), erişim tarihi: 09.09.2015,

<http://diepresse.com/home/bildung/schule/1259471/Migranten-verlernen-ihre-Erstsprache?from=suche.intern.portal>.

Dörr, M./Goppel, R.(2003). *Bildung der Gefühle. Innovation? Illusion? Intrusion?*, Gießen: Psychosozial Verlag.

Dünya Mutluluk Raporu 2015, erişim tarihi 29.06.2015, <http://worldhappiness.report/wp-content/uploads/sites/2/2013/09/>

[WorldHappinessReport2013 online. Pdf.](#)

Ecke, Peter (2009). Multilingualism resources: Associations, journals, book series, bibliographies and conference lists. Aronin & Hufeisen (Eds.), *The Exploration of Multilingualism: Development of research on L3, multilingualism and multiple language acquisition*, Amsterdam: John Benjamins Publishing, 139-154.

Franceschini, Rita (2002). Das Gehirn als Kulturinskriftion. In: J. Müller-Lancé/ C.M. Riehl (eds), *Ein Kopf - viele Sprachen: Koexistenz, Interaktion und Vermittlung*, Aachen: Shaker Verlag, 45-62.

Gürses, Hakan, Kogoj, Cornelia, Matzl ve Sylvia (2004). *Gastarbajteri. 40 Jahre Arbeitsmigration*, Viyana: Mendelbaum Yayınları.

Jung, B. (2012). Förderung des frühen Fremdsprachenlernens in Kindergarten und Vorschule. Günther, H. und Bindel R. W. (Eds.), *Deutsche Sprache in Kindergarten und Vorschule*. Hohengehren: Schneider Yayinevi, 299- 320.

Kinder früher fördern –PROJE- (Çocuklar ve erken destek), erişim tarihi 29.06.2015, <http://www.bertelsmann-stiftung.de/cps/rde/xchg/SID14>

[CBF7C8-CEDCE573/bst/hs.xsl/16856.htm](#).

- Kiziak, T., Kreuter, V. und Klingholz R. (2012). Dem Nachwuchs eine Sprache geben Was frühkindliche Sprachförderung leisten kann. *Discussion Paper 6. Berlin-Institut für Bevölkerung und Entwicklung.*
- Lanfranchi, A. (2002). *Schulerfolg von Migrationskindern. Die Bedeutung familienergänzender Betreuung im Vorschulalter*, Opladen: Springer.
- Lin-Huber, M. (2006). Sprache und Emotion: Sprache(n)-Lernen, eine Liebesaffäre. In: Bahr, R. Iven, C. (Eds.), *Sprache Emotion Bewusstsein. Beiträge zur Sprachtherapie in Schule, Praxis, Klinik*, Schullz-Kirchner: Idstein, 140-14.
- Lüdtke, U. (2012). Emotion und Sprache. Theoretische Grundlagen für logopädischsprachtherapeutische Praxis. *SAL- Bulletin*, Nr. 143, Mart 2012, 5-22.
- Lüdi, Georges (1996). Mehrsprachigkeit. Goebel, Hans v. Dör (Eds.), *Kontaktlinguistik/ Contact linguistics/ Linguistique de contact. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung*. Berlin/New York: de Gruyter, 233-245.
- Meder, N (2007). Theorie der Medienbildung. Selbstverständnis und Standortbestimmung der Medienpädagogik. Sesink W ve ark. (Eds.) *Jahrbuch Medienpädagogik 6*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Meisel, J. M. (2007). Der Erwerb der Mehrsprachigkeit in der frühen Kindheit: Zur Rolle des Alters bei Erwerbsbeginn. In: Anstatt, Tanja (Eds.): *Mehrsprachigkeit bei Kindern und Erwachsenen. Erwerb – Formen* Tübingen: Attempo, 93-113.
- Mercer Araştırma Enstitüsü Raporları, erişim tarihi: 29.06.2015, <http://www.mercer.at/newsroom/In-Wien-ist-die-Lebensqualitaet-weltweit-am-hoechsten.html>.
- Migration & integration.zahlen.daten.indikatoren 2012. Statistik Austria (Avusturya İstatistik Kurumu), Viyana, erişim tarihi 29.06.2015, http://www.bmi.gv.at/cms/BMI_Service/Integration_2012/migration_in_tegration_2012_72dpi.pdf.
- OECD raporları, erişim tarihi 29.06.2015, http://www.oecd.org/berlin/EAG2013_Country_note_%C3%96sterreich.pdf.
- Oksaar, Els (2000). Mehrsprachigkeit – ein Reichtum, *Zweisprachigkeit – Herausforderung und Chance für die junge Generation in der Oberlausitz* (...). Bautzen, Sorbischer Schulverein e.V.
- Overmann, M. (2004). Frühes Fremdsprachenlernen lohnt sich: Neurobiologische Forschungen zur Mehrsprachigkeit. *Französisch heute* Sayı: 35, 2, 208-213.

- PETIT, J. (2002): Le bilinguisme précoce et ses avantages. (Erken İkidillilik ve Avantajları), erişim tarihi 09.10.2014, <http://perso.orange.fr/christian.huber/bilinguismebis.htm#didactique>.
- Pınar, Y. (2015). Interaktion, Emotion und Sprache unter besonderer Berücksichtigung des Zweitspracherwerbs im Kindergarten. Eine Einzelfallstudie über das Erleben und ausgewählte Lernprozesse eines fünfjährigen Buben mit türkischer Erstsprache in seinem ersten Kindergartenjahr, (Yayımlanmamış doktora Tezi, Viyana Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Polzer, M. (2012). Emotionen, Beziehungserfahrungen und Spracherwerb. Eine Einzelfallstudie über das Erleben eines Mädchens mit türkischer Erstsprache in ihrem ersten Kindergartenjahr, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Viyana Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Potganski, M. (2010). Türkische Migrant/-innen in Österreich. Zahlen. Fakten. Einstellungen, Österreichischer Integrationsfonds, Viyana.
- Reichenbach R. (2007). *Philosophie der Bildung und Erziehung*, Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer.
- Salzberger- Wittenberg, I. (2002). Psychoanalytisches Verstehen von Beziehungen. Ein Kleinianischer Ansatz, Facultas, Taschenbuch.
- Schwantner, Ursula und Schreiner, Claudia (Eds.) (2010). PISA 2009. Internationaler Vergleich von Schülerleistungen. Erste Ergebnisse Lesen, Mathematik, Naturwissenschaft, Leykam: Graz, erişim tarihi 29.06.2015, http://www.bifie.at/sites/default/files/publikationen/2010-12-07_pisa-2009-ersteergebnisse.pdf.
- Stanat, P., Rauch, D., Segeritz, M. (2010). Schülerinnen und Schüler mit Migrationshintergrund. Klieme, E./Artelt, C./Hartig, J./Jude, N./Köller, O./Prenzel, M./Schneider, W./Stanat, P. (Eds.), *PISA 2009. Bilanz nach einem Jahrzehnt*, Münster/New York /München/Berlin: Waxmann Yayınları.
- Statistik Austria *Avusturya İstatistik Kurumu* (2002). Volkszählung (Nüfus Sayımı) 2001. Viyana: Österreich Yayınları.
- Statistik Austria *Avusturya İstatistik Kurumu* (2003). Volkszählung (Nüfus Sayımı) 2001. Viyana: Österreich Yayınları.
- Statistik Austria *Avusturya İstatistik Kurumu* (2011). Kindertagesheimstatistik 2010/11. Viyana: Österreich Yayınları.
- Statistik Austria *Avusturya İstatistik Kurumu* / BM für Inneres *Avusturya İçişleri Bakanlığı* 2011. migration & integration. zahlen. daten. indikatoren 2011. Viyana.

- Statistik Austria (2013). Migration & Integration.zahlen.daten.indikatoren 2013, son erişim tarihi: 29.06.2015, http://www.statistik.at/web_de/services/publikationen/2/index.html?id=2&listid=2&detail=579.
- Suchań, Birgit/Wallner-Paschon, Christina/Schreiner, Claudia (Eds.), (2009). *PIRLS 2006: Die Lesekompetenz am Ende der Volksschule – Österreichischer Expertenbericht*. Graz: Leykam.
- Sussman, Harvey M./Franklin, Philip/Simon, Terry (1984). Bilingual speech: Bilateral control? *Brain and Language*, 15, 1982, 125-142. In: Friederici, Angela D., *Neuropsychologie der Sprache*, Stuttgart/Berlin/Köln/Mainz: Kohlhammer.
- Swertz C. (2000). *Computer und Bildung. Eine medienanalytische Untersuchung der Computertechnologie in bildungstheoretischer Perspektive*. Bielefeld (Doktora tezi Bielefeld Üniversitesi, Pedagoji Fakültesi).
- THE En iyi Üniversiteler Sıralaması, erişim tarihi 29.06.2015, <https://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2014-15/world-ranking/analysis>.
- Tomasello, M. (2003). *Constructing a Language. A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Cambridge Mass.
- Ullram, A. P. (2009). *Integration in Österreich*, Viyana: İçişleri Bakanlığı Yayınları.

